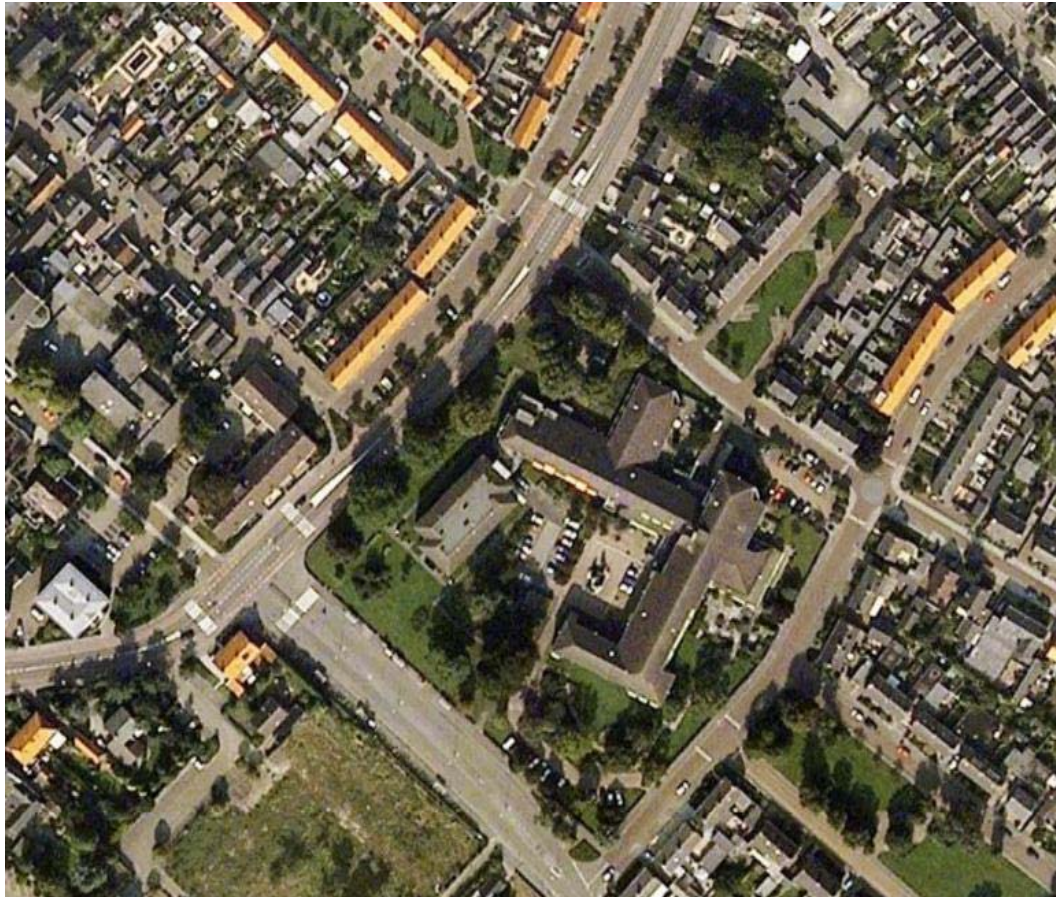

Archeologisch bureauonderzoek

locatie Hoge Veer, Raamsdonksveer (gemeente Geertruidenberg)

Kluiwing, S.J. & R. Lelivelt (2008)

GEO-LOGICAL-reeks 31

ISSN: 1872-2350
CIS: 28332

Colofon:

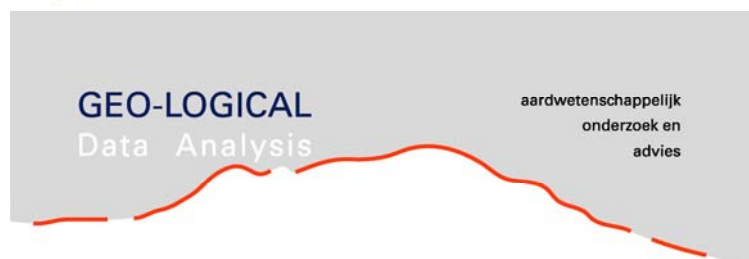
<i>Rapport nummer:</i>	GEO-LOGICAL-reeks 31
<i>Titel:</i>	Archeologisch bureauonderzoek, locatie Hoge Veer, Raamsdonksveer (gemeente Geertruidenberg)
<i>Datum:</i>	Mei, 2007
<i>Auteurs:</i>	S.J. Kluiving, R. Lelivelt
<i>Tekstredactie</i>	N. de Kraker-Riemens
<i>Eindredactie:</i>	S.J. Kluiving, B. van Spréw
<i>Versie:</i>	Definitief
<i>ISSN:</i>	1872-2350
<i>CIS:</i>	28332
<i>Opdrachtgever:</i>	Van Sprew Projectmanagement en Advies, Tilburg
<i>Contactpersoon opdrachtgever:</i>	B. van Spréw
<i>Uitvoerder:</i>	GEO-LOGICAL aardwetenschappelijk onderzoek & advies, Delft. Contactpersoon: S.J. Kluiving
<i>Bevoegde overheid:</i>	Gemeente Geertruidenberg
<i>Gemeente:</i>	Geertruidenberg
<i>Plaats:</i>	Raamsdonksveer
<i>Toponiem:</i>	Hoge Veer
<i>Centrumcoördinaat:</i>	119809/411834

GEO-LOGICAL doet onderzoek op het raakvlak tussen landschap en cultuurhistorie

GEO-LOGICAL Aardwetenschappelijk onderzoek & advies
Molslaan 121
2611 RK Delft
Postadres: Postbus 1039
2600 BA Delft
T: 015 - 2624490
M: 06 - 53927697
E: info@geo-logical.nl
www.geo-logical.nl
KvK Haaglanden nr. 27266258

van spréw projectmanagement en advies
ruimtelijke ordening, archeologie en landschap

Inhoudsopgave

Colofon.....	2
Inleiding.....	4
Aanleiding.....	4
Doel.....	4
Leeswijzer.....	4
Werkwijze.....	4
Het plangebied.....	5
Archeologische verwachtingen.....	8
Geomorfologie, bodem en landschap.....	8
Historische situatie.....	10
Archeologische monumenten.....	14
Indicatieve waarden.....	14
Waarnemingen.....	14
Gespecificeerde verwachting.....	17
Conclusie en advies.....	18
 Bronnen.....	 19
 <i>Bijlagen:</i>	
Bijlage 1: Geomorfologische kaart	20
Bijlage 2: Bodemkaart	22
Bijlage 3: Landschappelijke eenhedenkaart.....	24
Bijlage 4: Historisch topografische kaart.....	26
Bijlage 5: Cultuurhistorische Waardenkaart Provincie Noord-Brabant	28
Bijlage 6: Waarnemingen, monumenten en onderzoeken uit Archis2.....	30
Bijlage 7: Archeologische tijdstabel.....	32

Inleiding

Aanleiding

Van Sprew Projectmanagement en Advies heeft onderzoeks- en adviesbureau GEO-LOGICAL verzocht een archeologisch bureauonderzoek uit te voeren voor de locatie Hoge Veer, Raamsdonksveer, gemeente Geertruidenberg. De aanleiding voor het bureauonderzoek zijn de plannen voor de sloop van de bestaande bebouwing en de nieuwbouw van appartementen in het plangebied. Bij de sloop van de bebouwing en de aanleg van de appartementen in het plangebied treedt verstoring van het bodemprofiel op. Bij de verstoring van het bodemprofiel kan aantasting van archeologische waarden ontstaan. Een inventarisatie van archeologische waarden die in de bodem van het plangebied aanwezig zijn, is daarom noodzakelijk.

Doel

Dit archeologisch bureauonderzoek heeft vier doelstellingen:

- inzicht geven op de effecten die ruimtelijke ingrepen op het eventuele archeologische bodemarchief kunnen hebben;
- een beeld krijgen van de archeologische verwachting;
- inzicht krijgen op de huidige bodemverstoring (op basis van o.a. historisch grondgebruik);
- inzicht verkrijgen in het komende archeologietraject.

Leeswijzer

In deze inleiding vindt u achtereenvolgens een omschrijving van de werkwijze en een omschrijving van het plangebied. In het hoofdstuk 'Verwachtingen' leest u welke archeologische verwachting het gebied heeft, wat voor archeologische vondsten er eerder in of nabij het gebied zijn gedaan en wat de aard is van de archeologische sporen die er verwacht worden. Aansluitend wordt op basis van alle verzamelde informatie een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied geformuleerd. Het hoofdstuk 'Conclusie en advies' gaat in op de relatie tussen de nieuwe inrichtingsplannen en de archeologische verwachtingen. Welke effecten hebben de maatregelen en de werkzaamheden die kunnen volgen uit de plannen op de archeologie? En andersom: Wat voor effect heeft de archeologie op de plannen?

Werkwijze

Het bureauonderzoek richt zich op archeologische bronnen als de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW), Archis 2 en de Cultuurhistorische Waardenkaart van Noord-Brabant. Voor dit onderzoek wordt eveneens gebruik gemaakt van de gemeentelijke

verwachtings- en advieskaart (in concept). Ook wordt gebruikgemaakt van relevante literatuur en websites, de topografische kaart, de bodem-, en de geomorfologische kaart van Nederland. Aansluitend wordt een bezoek in het veld gebracht, zijn gemeentelijke bouwdoSSIers geraadpleegd en is contact gezocht met lokale experts. Het onderzoek wordt uitgevoerd volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1.

Het plangebied

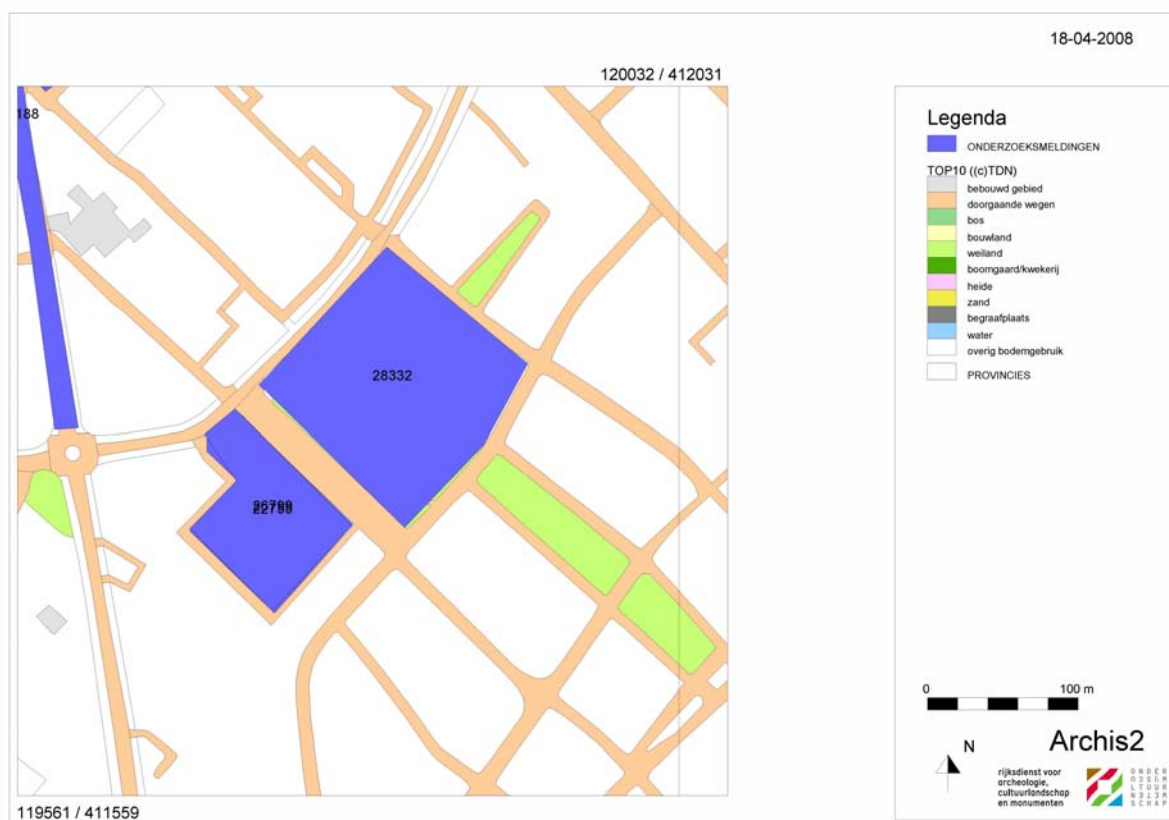
Het plangebied ligt in de bebouwde kom van Raamsdonksveer in de gemeente Geertruidenberg. Het betreft een rechthoekig perceel dat wordt omsloten door de Ambachtsherenlaan in het zuidoosten, de Van de Poelstraat in het noordoosten, de Beatrixlaan in het noordwesten en de Van Wijngaardenstraat in het zuidwesten. Het betreft een stadsvernieuwingslocatie ten oosten van het oude centrum van Raamsdonksveer. De centrumcoördinaten zijn: 119809/411834 en het plangebied heeft een totale oppervlakte van circa 1,5 ha (15 000 m²).

De hoogte van het oppervlak van het plangebied op straatniveau is vlak en bedraagt tussen 1,1 en 1,3 meter + NAP. Aan de zuidwest- en noordwestzijde van het plangebied, aan de Van Wijngaardenstraat en aan de Beatrixlaan, bevinden zich enkele kunstmatig opgehoogde lage heuvels met vegetatie die ongeveer een meter boven het maaiveld uitsteken. Het plangebied is door de huidige bebouwing van het zorgcentrum voor ruim een derde deel bedekt, de rest van het gebied bestaat uit parkeerplaatsen en grasvelden (illustratie 1d). Uit gemeentelijke bouwdoSSIers blijkt dat de bouw van het huidige zorgcentrum in 1970 plaatsvond met een uitbreiding van de bebouwing in 1990¹. De nieuwbouwplannen voor het plangebied aan de Hoge Veer zijn nog niet definitief vastgesteld maar omvatten na de sloop van de bestaande bebouwing in ieder geval de aanleg van een parkeerkelder.

¹ Meer informatie uit het gemeentelijk bouwdoSSIer is opgenomen bij Historische situatie

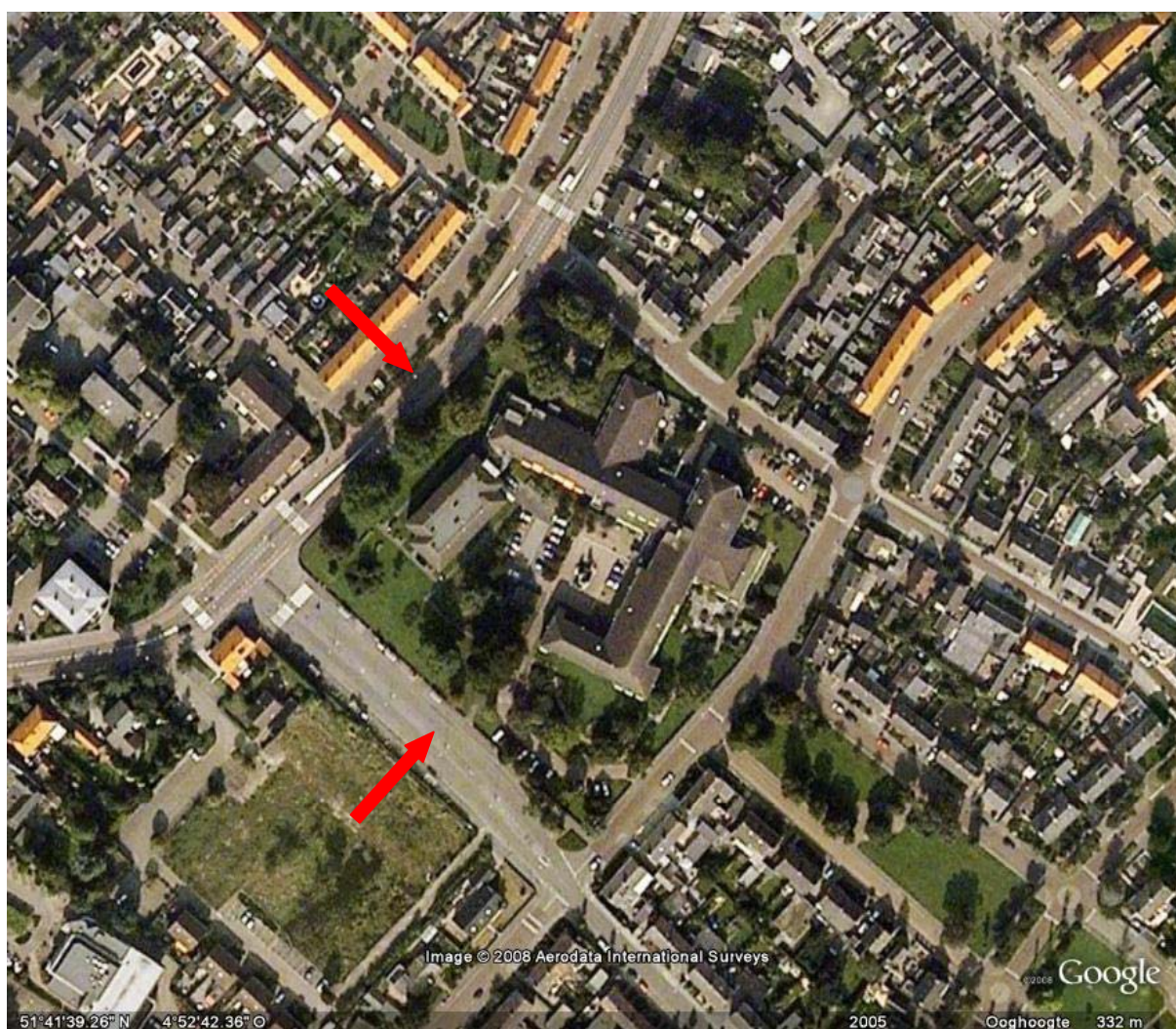
Illustratie 1a: Globale ligging plangebied (bron: ANWB, 2005)

Illustratie 1b: Ligging plangebied (onderzoeksmelding 28332), topografische kaartschaal 1 : 10 000 (bron: Archis2)

Illustratie 1c: Ligging Hoge Veer op kadastrale kaart 1811-1832. Zie ook inzet (Bron: watwaswaar.nl)

Illustratie 1d: Luchtfoto met ligging plangebied bij rode pijlen (bron: Google Earth 2008)

Archeologische Verwachtingen

In 1992 is het Verdrag van Valetta (Malta) door de landen van de EU, waaronder Nederland, ondertekend. Dit verdrag verplicht de Europese overheden tot het beschermen van archeologisch erfgoed. Hierbij wordt als uitgangspunt gehanteerd dat archeologische waarden in situ bewaard moeten blijven. Dat wil zeggen, dat er naar gestreefd moet worden om de waarden op de locatie te behouden. Als dit niet mogelijk blijkt, bijvoorbeeld bij bouwplannen, dan moeten de waarden worden opgegraven en ex situ worden bewaard.

Het Verdrag van Malta is in Nederland inmiddels vertaald naar provinciaal niveau en is sinds 1 september 2007 verwerkt in een nieuwe Monumentenwet. In deze wet wordt de eigen rol van de overheden nu officieel bekrachtigd. Gemeenten moeten rekening houden met archeologie bij nieuwe bestemmingsplannen. Provincies krijgen de taak om ‘archeologische attentiegebieden’ aan te wijzen. Voor die gebieden zullen gemeenten ook hun bestaande bestemmingsplannen moeten aanpassen. Provincies gaan ontgrondingen toetsen op archeologisch belang en spelen verder een belangrijke rol bij de procedures rond Milieu Effect Rapportage (MER)². In de gemeente Geertruidenberg is ten behoeve van het gemeentelijk archeologisch beleid een archeologische verwachtings- en advieskaart (in concept) opgesteld³.

In dit hoofdstuk worden de geomorfologie, bodem en landschap, de bekende archeologische data en de archeologische verwachting van de locatie en de omgeving ervan beschreven. De archeologische verwachting wordt afgezet tegen de bekende bodemverstoringen en de ontwikkelingsplannen.

Zolang er geen archeologisch onderzoek in het veld heeft plaatsgevonden, is er in de archeologie sprake van indicatieve archeologische waarden, ook wel verwachtingswaarde genoemd. Indicatieve waarden geven aan of de kans op het aantreffen van archeologisch belangrijke bodemvondsten groot, gemiddeld of klein is.

Geomorfologie, bodem en landschap

Raamsdonksveer ligt ten oosten van Geertruidenberg, dat op het oostelijke uiteinde van een dekzandrug ligt. Raamsdonksveer is ten westen en ten noorden van de Donge gelegen, die toenmaals dezelfde slinger rond het hoger gelegen Geertruidenberg maakte als tegenwoordig. De locatie van Raamsdonksveer is duidelijk lagergelegen aan de oostzijde van de Donge en heeft de laatste 10.000 jaar, in het Holoceen, een ‘natte’ geschiedenis gehad. Raamsdonksveer

² Bron: RACM

³ Boshoven et al., 2007 concept archeologische verwachtingskaart.

ligt op een overgangsgebied tussen het dekzandlandschap en het rivieren/getijdengebied. De afzettingen die zich momenteel aan de oppervlakte bevinden, zijn gevormd en afgezet in het Pleistoceen en in het Holoceen.

Aan het einde van het Pleistoceen tijdens de laatste ijstijd, het Weichselien, is tijdens koude, zogenaamde periglaciaire condities, een reeks sedimenten gevormd die voornamelijk door de wind zijn afgezet: dekzand, en voor een deel door sneeuwsmelwater. In het plangebied kan in de ondergrond een dergelijke dekzandlandschap aanwezig zijn. Gedurende het Holoceen warmt het klimaat op en komt pas in het latere deel van het Holoceen het plangebied onder de invloed van rivieren (o.a. de Maas) te liggen. Intussen heeft zich dan ook een groot dik veenpakket gevormd dat door menselijke zowel als natuurlijke oorzaken uit het landschap verdwenen is⁴.

Vanaf de 11^e eeuw vinden de eerste bedijkingen plaats om overstromingen te voorkomen (Hendriks 1990). De dijken breken echter regelmatig door, waarbij grote delen van het gebied onder water komen te staan. Dit komt niet in de laatste plaats door het op grote schaal winnen van veen tot aan de voet van de dijken (Hendriks et al. 2004). Na het jaar 1250 na Chr. zijn afzettingen van zand, silt en klei, die onder invloed van getijden stonden, afgezet ten noorden van het Brabantse dekzandlandschap. Voor de St. Elizabethsvloed van 1421 maakte het gebied ten noorden (en ook deels ten zuiden) van Geertruidenberg en Raamsdonksveer deel uit van een groot veengebied (Grote Waard), waar de Donge o.a. bij Raamsdonksveer doorheen snijdt. Raamsdonksveer ligt aan de zuidrand van dit veengebied. Na de St Elizabethsvloeden van 1421 tot 1424 veranderde het gebied ten noorden van de lijn Zevenbergen–Made-Oosterhout drastisch⁵, de Grote Waard verdween, en de invloed van zee en rivieren nam toe. (Damoiseaux & Vos, 1987; Hendriks et al., 2004).

Door gebrekkige herstelwerkzaamheden aan de dijken in deze periode breken deze daarna nogmaals herhaaldelijk door. De rivier de Merwede komt door deze dijkdoorbraken in verbinding te staan met een nieuw ontstaan zeegat (het latere Hollandsch Diep), nog meer veen wordt aangetast en er gaat nog meer land verloren. De omgeving van Raamsdonksveer ligt dan in een zoetwater getijdengebied. De Donge krijgt een kreekachtig patroon. In deze periode worden veel getijdenafzettingen afgezet, die overwegend bestaan uit fijnzandige kleien⁶. Deze afzettingen worden ook afgezet op oudere sedimentlagen waaronder de lagere delen van de dekzandruggen.

⁴ Leenders (1989) Verdwenen venen

⁵ Uit het overzicht van overstromingen door Leenders blijkt dat Raamsdonksveer rond 1425 te maken krijgt met het overstromingsfront (Leenders, 1996).

⁶ Boshoven et al. 2007 concept archeologische verwachtingskaart.

De geomorfologische kaart geeft voor het plangebied aan dat het zich in de bebouwde kom bevindt. Kaartinterpolatie geeft aan dat het plangebied zich in een vlakte van getijdenafzettingen bevindt of in het verlengde van noordoost-zuidwest georiënteerde getij-oeverwallen met een lokaal reliëfverschil van ½ tot 1 ½ meter (bijlage 1).

Volgens de landschappelijke eenhedenkaart van de concept archeologische verwachtingskaart bevindt het plangebied zich op een dekzandrug en bevindt de vlakte van getijdenafzettingen zich ten noordoosten van het plangebied (bijlage 3).

De bodemkaart is niet gekarteerd in het plangebied maar vanuit omliggende delen op de kaart kan worden aangenomen dat het plangebied zich op kalkrijke, lichte tot zware zavel bevindt; het bodemtype staat bekend als poldervaaggronden (bijlage 2). Vaaggronden in klei (zavel) zijn typerende bodems voor een jonge bodemontwikkeling. Bij poldervaaggronden is de bodem geheel gerijpt. De textuur kan sterk wisselen. De poldervaaggronden liggen meestal relatief laag. Indien het plangebied op een dekzandrug gelegen is, is het ook mogelijk dat er podzolgronden in een onverstoorde bodemprofiel ontwikkeld zijn. Mogelijk wordt het oorspronkelijke dekzand met een eventueel aanwezig podzolprofiel bedekt door een relatief dun overstromingsdek waarin zich een vaaggrond heeft ontwikkeld.

Archiefonderzoek van het bouwdoossier geeft eveneens informatie over de bodemgesteldheid. De beschrijvingen van de boringen uit een milieuonderzoek geven aan dat er géén kleiige afzetting op het dekzand voorkomt, maar een lemig zand, wat zou aangeven dat het dekzand vrijwel tot aan het oppervlak kan voorkomen.⁷ Zie voor verdere gegevens over dit onderzoek en het bouwdoossier de beschrijving onder historische situatie hieronder.

Historische situatie

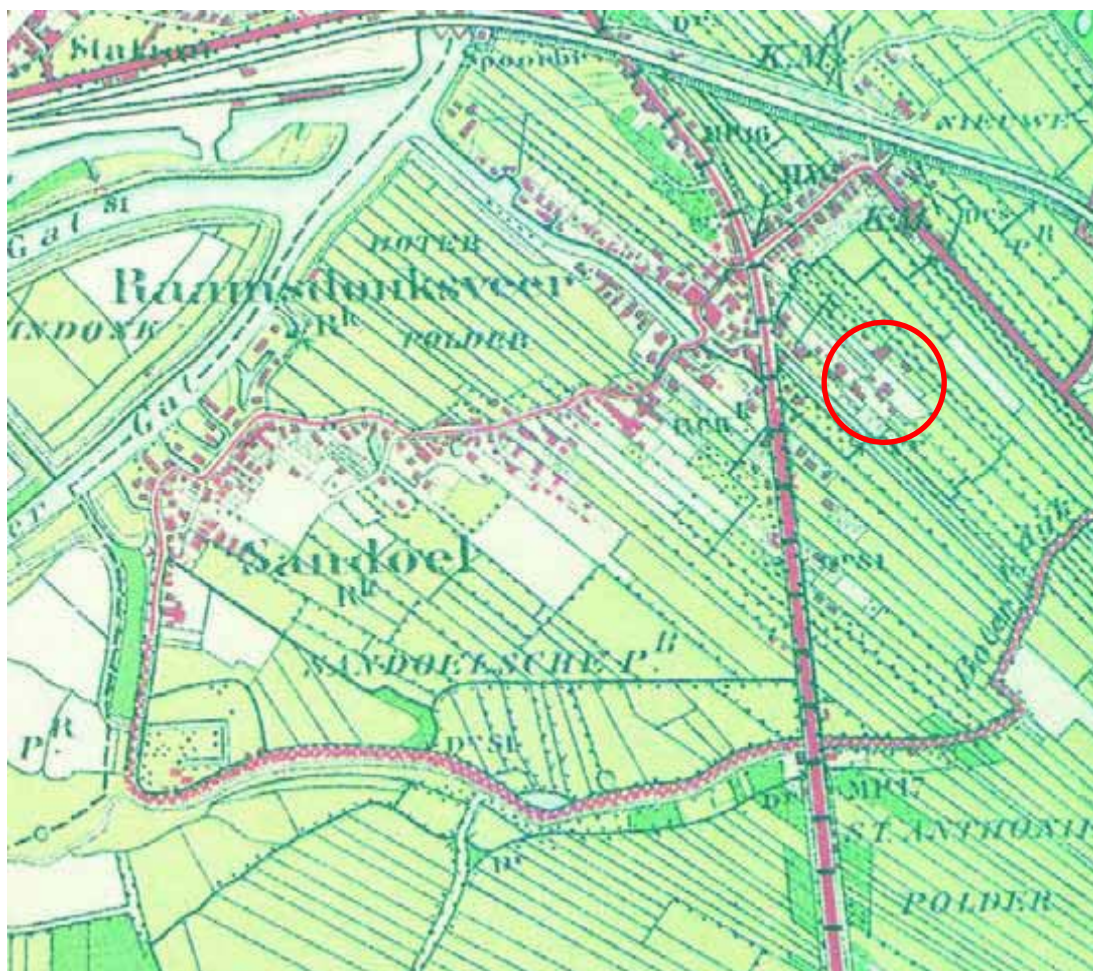
De grenzen van Raamsdonksveer en Raamsdonk gaan terug naar die van een middeleeuwse parochie, waarvan de naam voor het eerst in 1273 als ‘Dunc’ in akten voorkomt. In de loop van de eeuwen tekenden zich de kernen af. Raamsdonk ontwikkelde zich tot een voornamelijk op landbouw gericht dorp. Het ‘Veer’ werd een oord van schippers, vissers, polder- en griendwerkers.

De oorsprong van de nederzetting Raamsdonksveer lag in de stichting van het Kartuizerklooster in 1336. Vanwege het werk dat voor de kloosterlingen verricht kon worden, vestigden zich mensen in de buurt van het klooster. In de 16^e eeuw werd een ringdijk in dit gebied aangelegd, die ook nu nog voor een deel de structuur van Raamsdonksveer bepaald. De dijk liep van het klooster via Sandoel, Grote Kerkstraat, Heereplein, Hoofdstraat en Prins

⁷ Oranjewoud: Indicatief bodemonderzoek Beatrixlaan 31, Raamsdonksveer 1992. projectnummer 5623-42217

Hendrikstraat naar de Stadsweg (de huidige Julianalaan) dwars over de oude kavels. De meeste huizen werden vervolgens langs deze ringdijk gebouwd. Gaandeweg de 19^e eeuw kwam hier verandering in toen een aantal mensen zich vestigde aan de Dorpshaven (Kerksloot). Vanuit deze vaart werd een veerdienst met Geertruidenberg onderhouden. Gaandeweg kwamen takken van nijverheid langs de haven tot ontwikkeling.⁸

Van der Aa omschrijft Het Raamsdonksche-Veer of het Veer-van –Raamsdonk (ook Aan-het Veer genoemd) als een gehucht in de Langestraat⁹. De plaats bevat de haven van Raamsdonk, welke op de Donge uitloopt, over welke rivier een ‘veer’ was, maar deze werd in 1843 door een brug vervangen. Naast kerk en school, is er een station van de ‘paardenposterij’, kantoor van de ‘brievenposterij’, een ‘zoutziederij’ (sinds 1846), een klooster (Chartoise), en een bierbrouwerij.

Illustratie 2

⁸ Boshoven et al. (2007)

⁹ Van der Aa (1844)

Op de Bonnekaart uit 1900 en op de historisch topografische kaart uit circa 1850 is te zien dat in het plangebied bebouwing aanwezig is, op ruim 300 meters zuidoostelijk van de haven en de centrale bebouwing van Raamsdonksveer (bijlage 4). Langs de Wilhelminalaan, Emmalaan, Julianalaan, Prins Hendriklaan, Prins Bernhardlaan, Keizersdijk en Grote Kerkstraat hebben zich bewoningslinten gevormd waarlangs tegenwoordig nog vele gemeentelijke monumenten te zien zijn, vooral woonhuizen van de periode rond 1900. De directe omgeving van het plangebied is in die periode nog in gebruik als landbouwgebied. De aard van de toenmalige bebouwing in het plangebied is onbekend. Het landschapsbeeld van de historisch topografische kaart en met name de locatie van de huizen geeft aan dat het Hoge Veer op een hogere plaats is gelegen t.o.v. het lageregelegen grasland in de omgeving. Het toponiem van het Hoge Veer bevestigt deze interpretatie.

Op basis van gegevens van de kadastrale kaart uit 1832 blijkt dat in de ondergrond van het plangebied twee gebouwen voorkomen die daar in het begin van de 19^e eeuw stonden (illustratie 1c; bijlagen 3 en 4). Uit lokale informatie is bekend dat de ontwateringssloot die op de historisch topografische kaart ten zuidwesten van het plangebied verloopt, de locatie van de haven van Raamsdonksveer heeft bepaald (illustratie 2). De ontwateringssloot maakt enkele slingers, mogelijk als gevolg van het aanwezige dekzandreliëf. Zeer waarschijnlijk hebben de bewoners van het Hoge Veer in historische tijden gebruikgemaakt van deze waterige infrastructuur.¹⁰ Tot in de 20^e eeuw hebben tot de bouw van het verzorgingshuis boerderijen in het plangebied gestaan (illustratie 3).

Illustratie 3: Archiefphoto van de boerderij op Het Hoge Veer uit het begin van de 20^e eeuw die er gestaan heeft voordat het zorgcentrum werd aangelegd (bron: veerserfgoed.nl)

¹⁰ Mondelinge mededeling J. van Gils (Oudheidkundige Kring)

Het gemeentelijk bouwdoossier is geraadpleegd om gegevens te verzamelen die relevant zijn voor de meest recente historische situatie in het plangebied. Ook kan op deze wijze de mate van verstoring van de bovengrond bepaald worden in verband met de bouw van het verzorgingstehuis in 1970 en de uitbreiding ervan begin jaren negentig. Uiteraard is ook gelet op de natuurlijke bodemopbouw, indien intact aanwezig. Speciale aandacht is daarbij uitgegaan naar de dikte van het eventueel aanwezige natuurlijke kleidek en de diepte van de top van het dekzand. Het terrein is overigens eerder bebouwd geweest (zie hiervoor), waarvan geen bouwdoSSIers voorhanden waren.

In de jaren zeventig is het oostelijk deel van het terrein bebouwd waarna in de jaren negentig het westelijk deel is gerealiseerd. Uit het dossieronderzoek is gebleken dat van de oudste, meest oostelijke bebouwing een deel (naar schatting meer dan 50%) is onderkelderd. De bodem is in deze delen in ieder geval tot circa 320 cm beneden maaiveld geroerd door ontgraving. De nieuwere, meer westelijk gelegen, uitbreiding is niet onderkelderd. Voor beide gebouwen geldt dat ze doorgaans zijn gefundeerd tot circa 110 cm beneden maaiveld waarbij voorts gebruik is gemaakt van heipalen van enkele meters diep (tot circa 4,25 meter, mogelijk plaatselijk dieper). Uit de sonderinggegevens lijkt naar voren te komen dat het dekzand zich op geringe diepte onder het maaiveld bevindt (tot enkele meters).

Uit vijf milieuboringen van Oranjewoud is gebleken dat de bovenste 150 cm van de bodem doorgaans uit (humeus) matig fijn zand bestaat.¹¹ Dit (humeuze) matig fijne zand gaat over in zwak tot sterk lemig matig fijn zand vanaf 50 cm tot 110 cm beneden maaiveld. In een van de boringen die dieper is doorgezet (in verband met plaatsing peilbuis) is kleiig tot zandig veen aangetroffen tussen 150 – 280 cm beneden maaiveld. Daaronder ligt matig humeus fijn zand. In alle boringen zijn variabele hoeveelheden puin aanwezig in de vorm van glas, grind, kinderkopjes en kolengruis. De diepte waarop deze verstoring is aangetroffen, varieert van enkele decimeters onder maaiveld tot maximaal 150 cm beneden maaiveld. De milieuboringen zijn uitgevoerd begin jaren negentig in voorbereiding op de uitbreiding van het verzorgingstehuis.

Concluderend kan gesteld worden dat de sonderinggegevens en de boringen uit het bouwdoossier niet toereikend zijn voor een exacte bepaling van de diepteligging van de top van het dekzand. Het is dan ook niet uit te sluiten dat er zich lokaal een - dunner of dikker - kleidek heeft gevormd op de zandrug. Wel kan er rekening mee worden gehouden dat de top van het dekzand (plaatselijk) aan het oppervlak ligt. Daarmee is de kans aanwezig dat deze plaatselijk is aangetast tijdens de bouw van het (deels onderkelderde) verzorgingstehuis en de uitbreiding ervan.

¹¹ Oranjewoud: Indicatief bodemonderzoek Beatrixlaan 31, Raamsdonksveer 1992. projectnummer 5623-42217

Archeologische monumenten

In Archis2 is volgens de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) op 1.400 meter ten westen van het plangebied een terrein van hoge archeologische waarde aanwezig (ARCHIS monument 15466; bijlage 6). Het betreft een terrein met resten van een 14^e-eeuws kasteel op ca 1 meter onder maaiveld. Door leden van de Archeologische Werkgroep Geertruidenberg zijn waarnemingen verricht in een rioolsleuf en is booronderzoek uitgevoerd om de begrenzing in kaart te brengen. Op het Wilhelminaplein heeft in 2006 een geofysisch onderzoek plaatsgevonden waarbij de resten van het kasteel verder in kaart zijn gebracht.

Op circa 1.300 meter ten zuidwesten van het plangebied is een terrein van zeer hoge archeologische waarde (beschermd) aanwezig (ARCHIS monument 549). Het betreft een terrein met resten van een klooster uit de Late Middeleeuwen, met als locatienamen Karthuizer polder en Kloosterweg. Het betreft de overblijfselen van het voormalige Karthuizer klooster 'Domus Beatae Mariae Virginis'; de oudste chartreuse van Nederland (ook 'het Hollandsche Huis'; 'Domus Hollandiae'). Het klooster is in 1336 gesticht, vervolgens deels verwoest door de St. Elisabethsvloed (1421) en na wederopbouw (waarbij niet of nauwelijks het oorspronkelijke grondplan werd gevolgd) definitief door de Geuzen verwoest in circa 1573. Het klooster was de eerste vestiging van de kartuizerorde in Nederland.

Verder is in Archis2 de gehele historische stadskern van Geertruidenberg (stadsrecht in 1213) als monument van zeer hoge archeologische waarde aangegeven (ARCHIS monument 16792). De stadskern ligt op circa 1.400 meter ten westen van het plangebied.

Indicatieve waarden

Volgens de concept-archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart van de gemeente Geertruidenberg ligt het plangebied in een zone met een hoge archeologische verwachting (Boshoven et al., 2007) op basis van het voorkomen van een dekzandrug in de ondergrond (bijlage 3). Volgens de - minder gedetailleerde - IKAW en Cultuurhistorische Waardenkaart van de provincie Noord-Brabant heeft het plangebied een lage trefkans op archeologische sporen (bijlagen 5 en 6).

Waarnemingen

In de omgeving van het plangebied komt een aantal waarnemingen en onderzoeken voor in Archis2 die hieronder besproken worden (bijlage 6).

In de directe omgeving van het plangebied zijn recentelijk enkele archeologische onderzoeken verricht waaronder een bureauonderzoek op enkele honderden meters ten westen van het plangebied door het ARC. Hiervan zijn nog geen resultaten bekend (ARCHIS onderzoeksmeldingsnummer 28188).

Direct ten westen van het plangebied is een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd (ARCHIS onderzoeksmeldingsnummer 26799) en op 200 meter ten oosten van het plangebied is een booronderzoek uitgevoerd (ARCHIS onderzoeksmeldingsnummer 22760). Beide onderzoeken zijn uitgevoerd door Becker en Van de Graaf. Ook van deze onderzoeken zijn nog geen resultaten in rapportvorm verschenen. Wel is uit telefonisch contact met dhr. T. Nales van Becker en Van de Graaf duidelijk geworden dat zich op beide locaties dekzand bevindt binnen de bovenste twee meter van de bodem. Bij het booronderzoek wordt het dekzand afgedekt door een dun laagje klei van enkele decimeters dik en bij het proefsleuvenonderzoek (tegenover Het Hoge Veer) is de top van de natuurlijke bodem (sub)recentelijk zwaar verstoord. Het is hier dan ook onduidelijk hoe dik de afdekkende kleilaag is, indien oorspronkelijk aanwezig.

Op ruim 300 meter ten noordwesten van het plangebied zijn bij een booronderzoek in 2006 geen resultaten aangetroffen die tot een advies voor vervolgonderzoek hebben geleid (ARCHIS onderzoek 14212).

Op ruim 500 meter ten noordwesten van het plangebied is recentelijk een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd ter hoogte van de oude haven. Op grond van de gespecificeerde hoge en middelhoge archeologische verwachting voor respectievelijk de Nieuwe Tijd en Late Middeleeuwen wordt een inventariserend veldonderzoek in de vorm van een booronderzoek aanbevolen (ARCHIS onderzoeksmeldingsnummer 27971; Kluiving, 2008).

Op ruim 700 meter ten noordwesten van het plangebied is wegens de aanleg van een woonwijk bij een booronderzoek in 2004 het zuidelijk deel van een terrein onderzocht dat verder bestond uit een bestaande scheepswerf. In ARCHIS staan verder geen resultaten vermeld uit dit onderzoek (ARCHIS onderzoek 2818).

Op meer dan 1.000 meter ten noordwesten van het plangebied komen in het centrum van de historische stad Geertruidenberg een tiental waarnemingen voor waar veel laat middeleeuwse en nieuwe tijd vondsten zijn gedaan. Het 14^e eeuwse kasteel van Geertruidenberg staat op de AMK lijst (ARCHIS monument 15466). Naast de vele vondsten komen ook veel funderingen en verdedigingswerken voor die stammen uit de Late Middeleeuwen tot in de Nieuwe Tijd. Een laat-Romeinse munt is met behulp van een metaaldetector aangetroffen (ARCHIS

waarneming 46824). Ook werd in Geertruidenberg een vuurstenen bijl, type Flint-Ovalbeil uit de Steentijd aangetroffen (ARCHIS waarneming 14672).

Op ruim 1.500 meter ten westen van het plangebied zijn aan de oevers van de Donge bij een archeologische opgraving resten van het laat-middeleeuwse nonnenklooster Sint Catharinadal aangetroffen, waaronder keramiek, houtskool en ijzer afkomstig uit een afvalkuil, huisgreppel, of huisplattegrond. In totaal zijn 15 dozen aardewerk en ijzervondsten aangetroffen (ARCHIS waarneming 31589).

Op 2.000 meter ten zuiden van het plangebied is in de Polder Hooislobben een stuk steengoed gevonden dat gedateerd kan worden in de Late Middeleeuwen en in de Nieuwe Tijd, 1250-1650 jaar na Christus. Het is een losse vondst waarbij de waarneming berust op een kaartje uit het archief (ARCHIS waarneming 46611).

In het jaar 2000 is, op circa 1.800 meter ten oosten van het plangebied, onderzoek verricht door de Archeologische Werkgroep Geertruidenberg in het koor van een kerk in Raamsdonk. De aanleiding was de algehele restauratie van het interieur van de kerk. Er werd grondwerk verricht ten bate van de aanleg van een nieuwe vloer en leidingwerk. Het onderzoek was een aanvulling op eerder gedaan onderzoek in het schip en in de zijbeuken van de kerk. In een sleuf in het zuiden van het koor werden de bakstenen funderingsresten van het koor van de Romaanse kerk van ca. 1300 aangetroffen. In het oostelijk deel van het koor werd de grafkelder van de familie Van Son onderzocht, onder andere door middel van fysisch antropologisch onderzoek (ARCHIS waarneming 50398).

Op 2.800 meter ten noordoosten van het plangebied staat in ARCHIS een vondst van een zwaard vermeld. De datering van het zwaard is in de Late Middeleeuwen, 1250 - 1500 na Christus. De waarneming berust op een briefje met een zeer vage aanduiding (ARCHIS waarneming 46821).

Op ruim 2.700 meter ten zuiden van het plangebied zijn in het stroomdal van de Donge bij een archeologische veldkartering oppervlaktevondsten aangetroffen die afkomstig waren van de aangeploegde toppen van dekzandruggetjes of rivierduinen. De vondsten bestonden uit vuursteen: één kern, één kling en twee afslagen. De datering van de vuursteen is onzeker en ligt in het Mesolithicum-Neolithicum: 8800- 2000 jaar voor Christus. De vindplaats ligt circa 90 meter ten oosten van het Kromgat, een zijbeekje van de Donge. In de Late Middeleeuwen is op de vindplaats een laagje klei afgezet, dat ter plaatse een dikte van 30 tot 40 cm kan hebben (ARCHIS waarneming 33226).

Gespecificeerde verwachting

Op basis van de hiervoor verzamelde informatie op het gebied van de aardwetenschappelijke, archeologische en historische informatie gecombineerd met gegevens van de huidige situatie wordt een analyse gegeven waaruit een gespecificeerde archeologische verwachting wordt opgesteld voor het plangebied¹².

Samenvattend kan gesteld worden dat het plangebied een hoge verwachtingswaarde op de gemeentelijke archeologische verwachtings- en advieskaart (in concept) heeft. De samenvatting van de aangetroffen archeologische waarden uit monumenten, waarnemingen en onderzoeken in Raamsdonksveer in dit bureauonderzoek in de omgeving van het plangebied wijst op een aantal verspreide laat-middeleeuwse en Nieuwe Tijd waarnemingen in de omgeving van Raamsdonksveer, alsmede een sporadische prehistorische vondst. Nieuwbouwplannen voor het plangebied omvatten de sloop van het verzorgingscentrum en de aanleg van een parkeerkelder met daarboven nog niet definitief vastgestelde nieuwbouwplannen.

Het onderzoeksgebied ligt ten oosten van de middeleeuwse kern van Raamsdonksveer. De geïnventariseerde landschappelijke en historisch geografische kenmerken geven aan dat het plangebied op een hoogte van vermoedelijk dekzandrelief is gelegen. Eerder uitgevoerd onderzoek in de directe omgeving geeft aan dat er dekzand tot aan het oppervlak kan voorkomen. In het plangebied bevinden zich volgens historische kaarten 19^e-eeuwse bebouwing in de ondergrond die op de kadastrale kaart van 1832 te zien is. Tot in de 20^e eeuw hebben boerderijen in het plangebied gestaan. De gegevens wijzen op een geschiedenis van het Hoge Veer die minstens 200 jaar en zeer waarschijnlijk langer, teruggaat als een droge plek in de natte geschiedenis van Raamsdonksveer.

Op grond van de hier verzamelde indicatieve waarden uit archeologische gegevens gecombineerd met historische gegevens en de gegevens van huidige verstoring, kan de verwachting voor bewoningssporen uit de Nieuwe Tijd als hoog, voor de Late Middeleeuwen als middelhoog, en voor de Vroege Middeleeuwen als laag gesteld worden. Het te verwachten complextype bestaat uit nederzettingssporen, infrastructuur en losse vondsten in relatie tot de oude bewoning. De sporen van de Nieuwe Tijd en Late Middeleeuwen kunnen vanaf het oppervlak tot 2,5 meter beneden maaiveld voorkomen. Op grond van de indicatieve waarden uit archeologische waarnemingen gecombineerd met geomorfologische en bodemkundige gegevens kan de verwachting voor de Romeinse Tijd, IJzertijd, Bronstijd en Steentijden (Laat-Paleolithicum, Mesolithicum en Neolithicum) als laag gesteld worden, voor nederzettingssporen of losse

¹² Archeologisch verwachtingsmodel (conform KNA 3.1, LS05)

vondsten. De verwachting dient voor alle perioden bijgesteld te worden als de bodem in het plangebied verstoord is.

Conclusie en Advies

De conclusie die men kan trekken uit de hierboven gepresenteerde gegevens leidt tot het advies om, in navolging van het huidige beleid, de eventuele archeologische resten in kaart te brengen en te waarderen, d.m.v. een archeologisch vervolgonderzoek.

Op grond van de gespecificeerde hoge en middelhoge archeologische verwachting voor respectievelijk de Nieuwe Tijd en Late Middeleeuwen wordt geadviseerd om archeologisch vervolgonderzoek in de vorm van een proefsleuvenonderzoek uit te laten voeren in het plangebied. Het onderzoek dient uitgevoerd te worden in die gedeelten die niet door de huidige bebouwing van het verzorgingstehuis verstoord zijn. Het proefsleuvenonderzoek zal uitgevoerd moeten worden volgens de minimeisen van de Provincie Noord-Brabant en een vooraf op te stellen programma van eisen. Een proefsleuvenonderzoek waarbij de kwaliteit en samenstelling van het bodemprofiel worden beoordeeld alsmede archeologische waarden worden verkend, is bedoeld om de gespecificeerde archeologische verwachting zoals in dit bureauonderzoek is vastgesteld nader bij te stellen. Daarnaast zal bij een proefsleuvenonderzoek een vaststelling van archeologische waarden plaatsvinden die leidt tot een selectieadvies. Op grond van dit selectieadvies kan bij doorgang van de bouwplannen voor de sloop van de huidige bebouwing een archeologische begeleiding geadviseerd worden met inachtneming van die zones in de bebouwing die in de huidige situatie onderkelderd zijn.

Bronnen

ahn.nl

Archis 2, Archeologische database van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschappen en Monumenten (RACM).

atlas.brabant.nl

brabant.nl

Google Earth

Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW).

kich.nl

KNA 3.1: sikb.nl

Geldmuseum: numis.nl

Gemeente Geertuidenberg, gemeentelijke bouwdoSSIers

veerserfgoed.nl

watwaswaar.nl

Aa, van der, 1844. Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden

Boshoven E.H., A. Buesink, N.J. Krekelbergh, L.A. Tebbens & H. Willems 2007 (concept) Archeologische Verwachtingskaart Geertuidenberg BAAC rapport V07.0377. Deventer.

Damoiseaux, J.H. & Vos, G.A.(1987) Bodemkaart van Nederland 1 : 50 000, blad 44 West Oosterhout.

Grote Historische Atlas van Nederland 1 : 50 000. 4. Zuid-Nederland 1838-1857. Groningen, Wolters-Noordhoff, 1990.

Hendriks, J.P.C.A., 1990. Archeologie en bewoningsgeschiedenis van het Land van Heusden en Altena. Loevestein, Almkerk.

Hendriks J.P.C.A., P. Cleveringa, L. van Beurden, H.J.T. Weerts, T. Meijer, D.C. van Smeerdijk en D.B.S. Paalman (2004), 'Dar vordrunken 16 schone kerspele. Introductie op het moderne interdisciplinaire onderzoek naar de St. Elisabethsvloeden', in: Westerheem. 53e. nr. 3, 94-112.

Kluiving, S.J. (2008). Archeologisch bureauonderzoek, locatie Jeroen Boschstraat, Raamsdonksveer (gemeente Geertuidenberg). ISSN 1872-2350, GEO-LOGICAL reeks 028, Delft

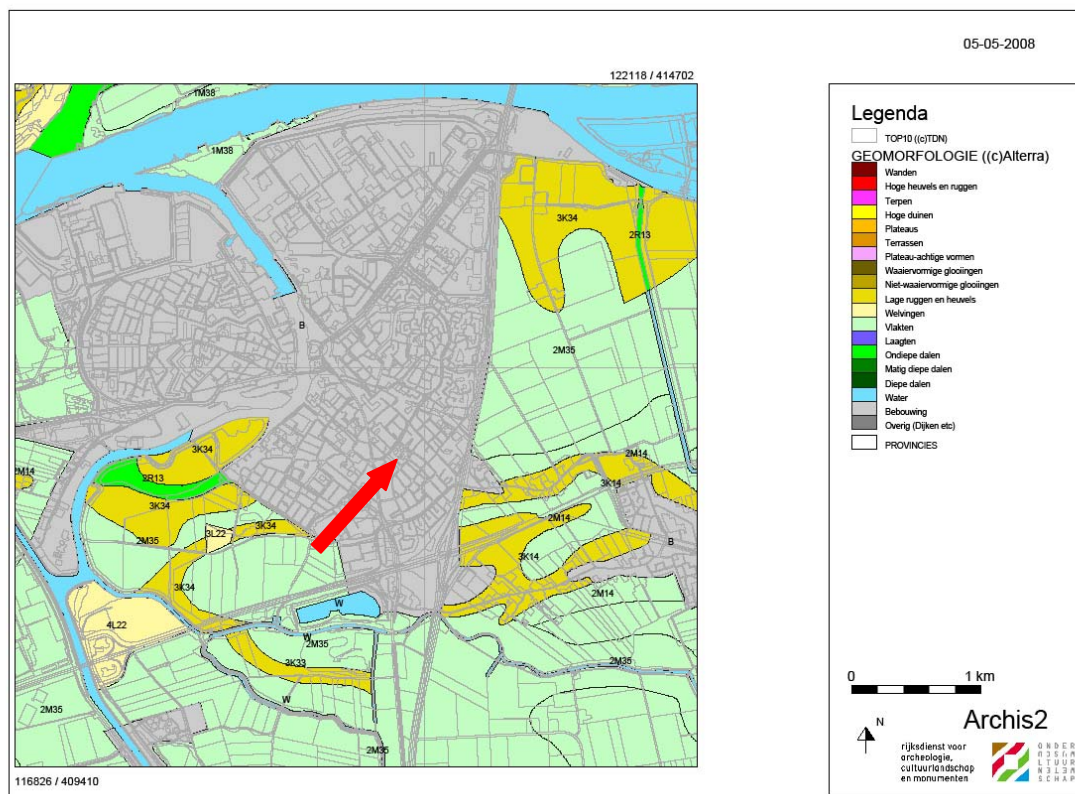
Leenders, K.A.H.W.(1996), Van Turnhoutervoorde tot Strienemonde. Ontginnings- en nederzettingsgeschiedenis van het noord-westen van het Maas - Schelde – Demergebied, 400 - 1350. Een poging tot synthese. Zutphen, 366.

Leenders, K.A.H.W.(1998), Verdwenen venen: een onderzoek naar de ligging en exploitatie van thans verdwenen venen in het gebied tussen Antwerpen, Turnhout, Geertuidenberg en Willemstad (1250-1750), Wageningen 1989.

Ter Schegget, M.E. (1997). Een aanvullende inventarisatie ten behoeve van de indicatieve kaart van archeologische waarden (IKAW)

Bijlage 1

Geomorfologische kaart

Bijlage 1: Geomorfologische kaart (bron Archis2). Het plangebied is bij de rode pijl.

Bijlage 2

Bodemkaart

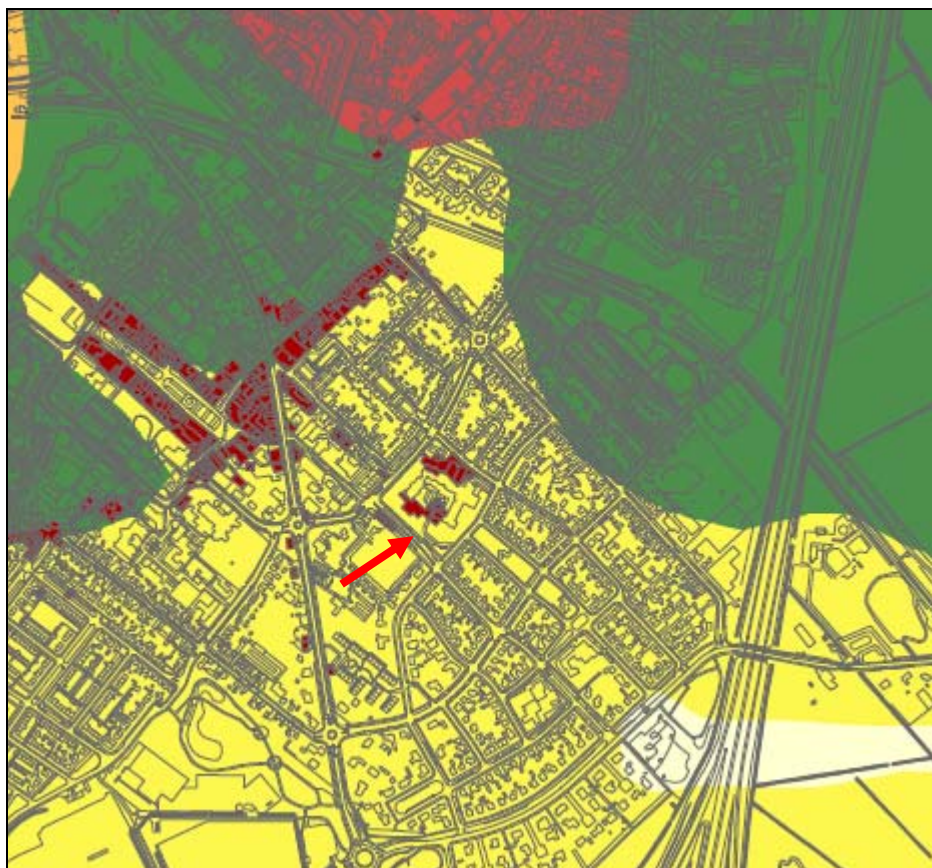

23

Bijlage 3

Landschappelijke eenhedenkaart

uit: archeologische verwachtingskaart (concept)

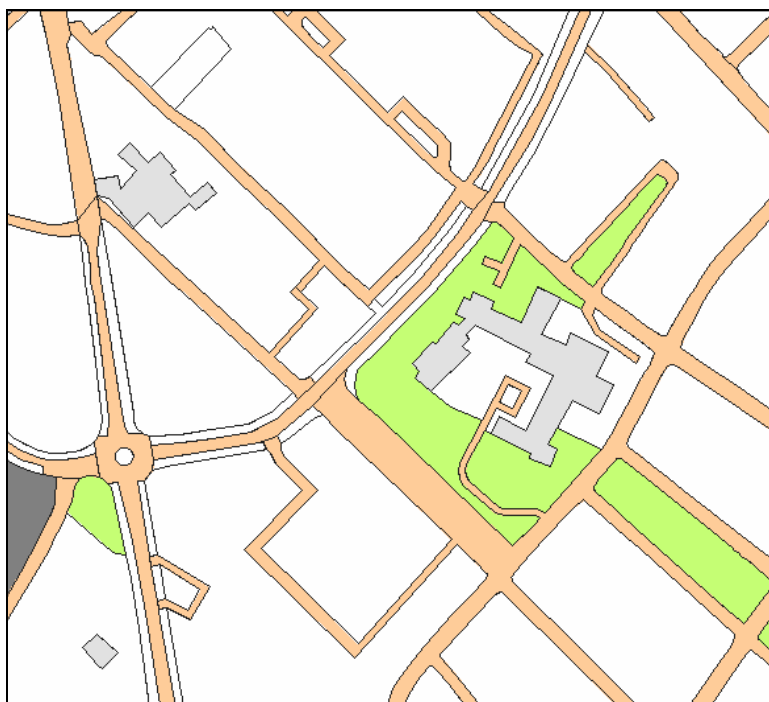
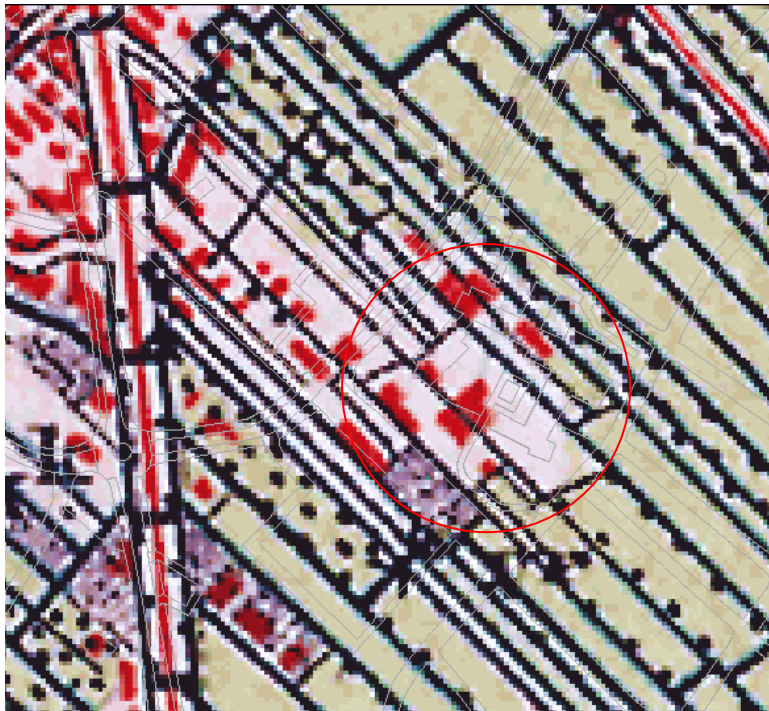
Legend

- bebouwing1832
- landschapseenheden
- dekzandrug
- doorbraakkreek
- terras
- oeverwal
- dekzandvlakte
- vlakte van getijafzettingen
- ontgonnen veenvlakte
- water

Bijlage 3: Uitsnede landschappelijke eenhedenkaart, archeologische verwachtingskaart (concept) de positie van het plangebied wordt door de rode pijl weergegeven (bron: Boshoven et al.,2007).

Bijlage 4

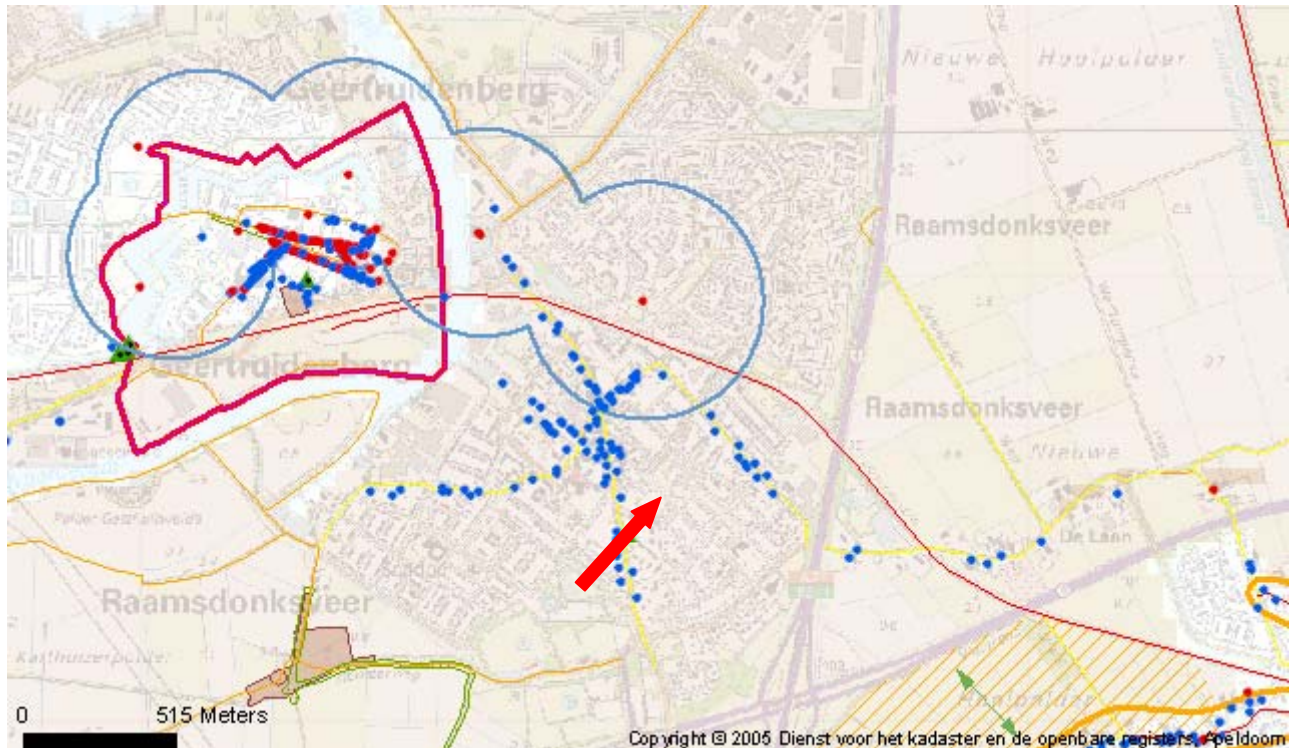
Historisch topografische kaarten

Bijlage 4: Bonnekaart- historisch topografische kaart uit 1900 met contouren in grijs van actuele topografie (boven) en actuele topografische kaart ter vergelijking (onder) van de omtrek van de beide plangebieden (Bron: Archis 2 en atlas.brabant)

Bijlage 5

Cultuurhistorische Waardenkaart Provincie Noord- Brabant

Legenda

Historische Bouwkunst

- NP
- Rijksmonument

Historische Stedenbouw

- Rijksbeschermd stads/dorps-gezicht
- Zeer hoog
- Hoog
- Redelijk hoog

Historische Geografie (vlak)

- ▨ Zeer hoog
- ▨ Hoog
- ▨ Redelijk hoog

Historische Geografie (lijn)

- Zeer hoog
- Hoog
- Redelijk hoog

Historisch Groen

- ▲ Monumentale Bomen
- Historisch Groen

Historische Zichtrelaties

-
-
-
- ↔

Archeologische Monumenten

Indicatieve Archeologische Waarden

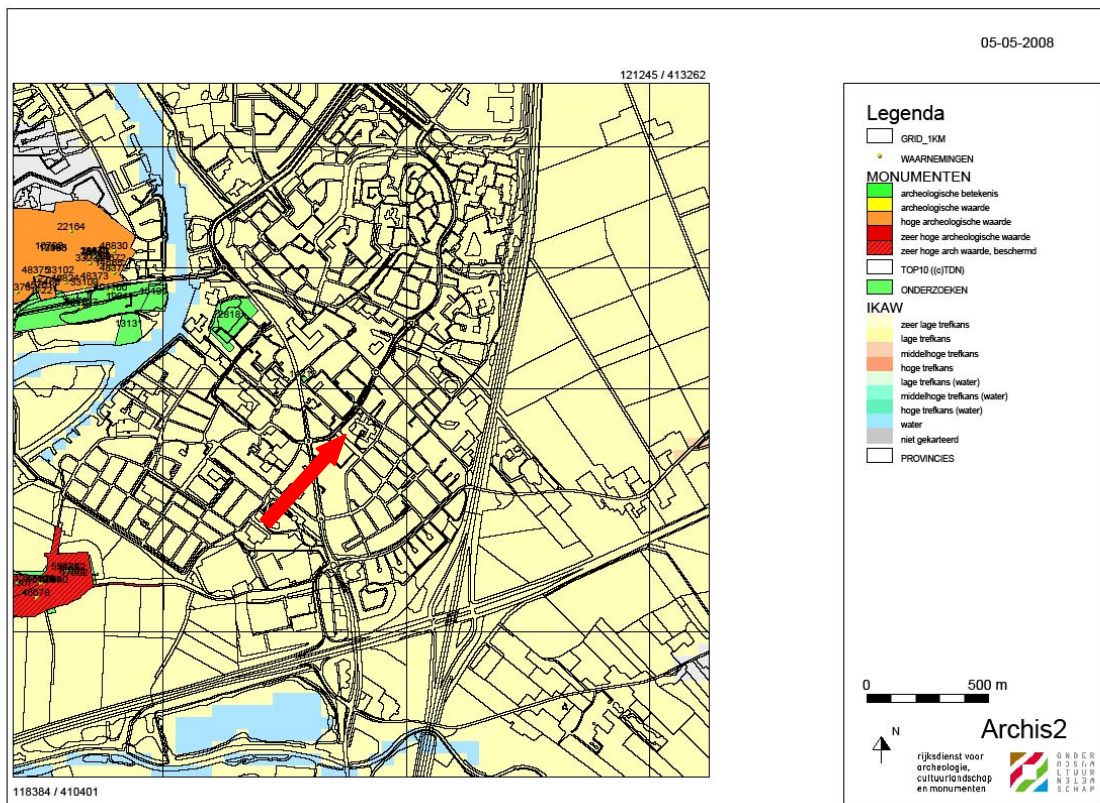
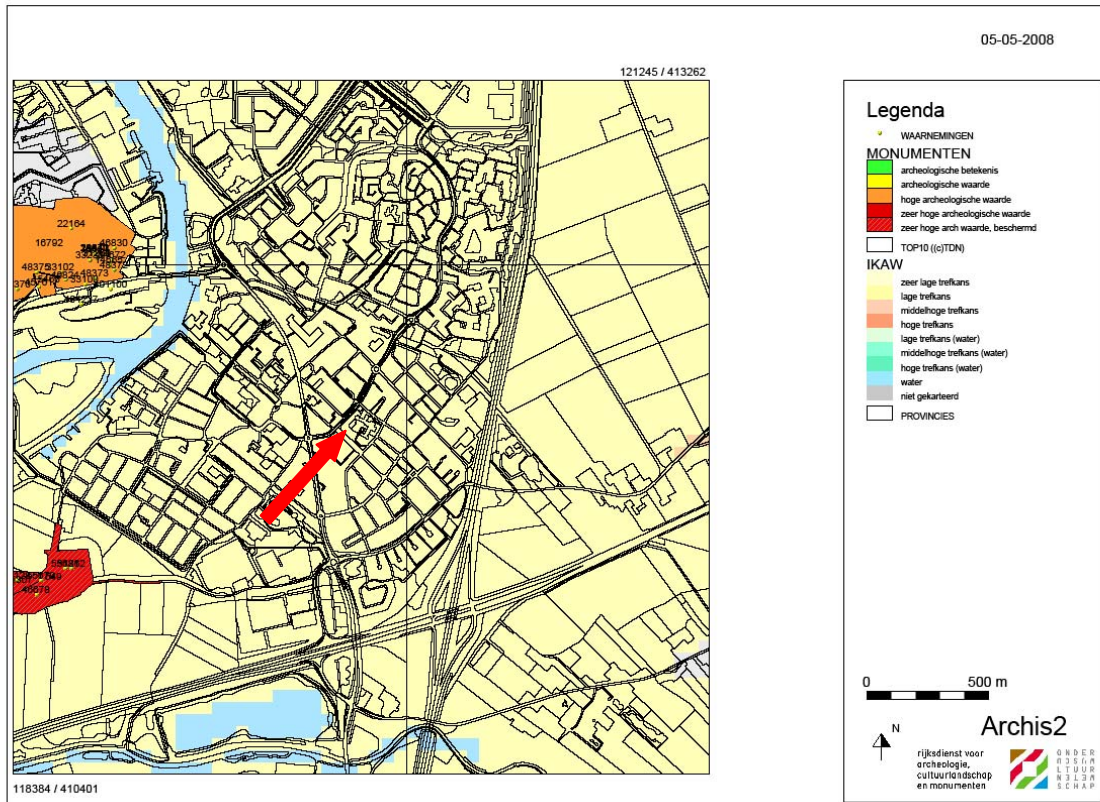
- Hoog of middelhoog
- Laag
- Geen gegevens

Topografie

Bijlage 5: Cultuurhistorische waardenkaart, de positie van het plangebied wordt door de rode pijl weergegeven (bron: Provincie Noord Brabant).

Bijlage 6

Waarnemingen, monumenten en onderzoeken uit Archis2

Bijlage 6: Waarnemingen en monumenten (boven) en waarnemingen, monumenten en onderzoeken uit Archis2. Het plangebied wordt aangegeven door de rode pijl.

Bijlage 7

Archeologische tijdstabel

	Geologie		Landschap	Archeologische	
	Klimaat	Vegetatie		perioden	
2000	Holoceneen	Subatlanticum <i>koeler vochtiger</i>	loofbos	Nieuwe tijd	
1500				Late Middeleeuwen B	
1000				Late Middeleeuwen A	
500				Vroege Middeleeuwen	
0				Romeinse tijd	
500				Late IJzertijd	
1000				Midden-IJzertijd	
1500				Vroege IJzertijd	
2000				Late Bronstijd	
2500				Midden-Bronstijd	
3000	Subboreaal <i>koeler droger</i>	loofbos	Vroege Bronstijd		
3500			Laat Neolithicum		
4000			Midden-Neolithicum		
4500			Vroeg Neolithicum		
5000			Mesolithicum		
5500					
6000					
6500					
7000					
7500			Boreaal <i>wamer</i>	den	Mesolithicum
8000	Preboreaal <i>wamer</i>	berk			
8500					
9000	Pleistoceneen	Late Dryas <i>kouder</i>	toendra	Laat-Paleolithicum	
9500					